Недільний день, початок літа, їдемо в Канів. Раз у раз набігає дощ, іноді просто злива бурхає навстріч, затуманює скло машини, потім враз ніби розвидниться, навіть проблисне попереду блакитний клаптик неба.

В нашому товаристві — юна особа, дівча, цікаве до всього. Цій особі надається право обрати місце для короткочасної зупинки.

— Ось тут! — вигукує дівча.— Або ні — краще тут!..

Всюди ж така краса. Життям буяє соковита зелень хлібів, садки та гаї. На узбіччі дороги стеляться руна гороху, густого, намоклого, блищать у рясній дощовій росі, суцільною смугою далеко вруняться обіч асфальту.

Доки стоїмо, дівча, шукаючи стручків, весело плутається в горосі, заросилося по самі вуха, але горох, виявляється, ще без зернят, він поки що тільки цвіте.

А по другий бік траси — що там? Хліба й хліба, пшениці, овес, все буйне, соковите, кожне стебло набрякло зеленою вологою. Ступиш крок — і з-поміж зеленого раптом зірочка синя!

— Що то синіє?

— Волошка.

— Гарна яка!

Для нашої супутниці це дивина, відкриття, дівча в захваті, та й для нас, дорослих, це також радість... Ще є на Україні волошка!

І жайвір у небі є. Он він, невтомний, десь там угорі тюрлюкає, розливається стодзвонно, на все небо дзвенить, а сам — невидимий. Шукаючи птаха, дивимось у блакить, цікаво нам, хто перший побачить: де ж він? Розтанув у сяйві, нічиєму зору він не дається, а далі десь там інший озвався, за ним ще якийсь у самій високості видзвонює, ще завзятіш грає— виграє на своїх невидимих дзвіночках...

Таке тут небо.

А низом перепілка десь із хлібів повноголосо сповістила про себе. Для нашої супутниці голос перепілчин і зовсім диво із див, адже дівча вперше чує оце:

— Під-падьом! Під-падьом!

Озвалося спершу за горбом, а потім раптово підпадьомкнуло зовсім близько, серед вівса, ніби перепілка навмисне перемістилася ближче до нас, щоб ми краще почули її, польову пустунку.

В цікавості застигла й жде.

— Побіжу! Підкрадусь тихенько! Зблизька хочу на неї глянути!

Ледь русявіючи кісками серед вівса, дівча шаснуло в напрямі, де перепілка востаннє підпадьомкнула, але там тихо, там ніби справді вичікують, доки дівча підбіжить ближче, щоб потім враз, уже з іншого місця, ще голосніше, аж ніби задирливо:

— Під-падьом!

Перепілка ця, видно-таки, пустунка, вона нібито радіє, що є нагода їй побавитись з маленькою людиною. "Ось тут я! Ось тут! Ану шукай мене!" І голос подає то звідси, то звідси, загукує дівчину, зваблює до себе в польову гущавінь.

Пробуємо вистежити жартівницю. Кожен наполягає на своєму:

— Десь отут вона!

— Та ні — лівіше! Здається, отам!..

Марні наші лови. Завабниця польова так і не з’явилася, не вдалося побачити: яка ж вона?

Одначе пора їхати далі.

Минаємо соснові молоденькі бори, що їх насаджено людськими руками, проскакуєм бетонову гать через Дніпро, чи то пак через Канівське море, й ось уже перед нами гора, ця свята гора...

Зеленим лісом вкриті схили Чернечої, могутньою буйною зеленню виповнено і всі яри та приярки, урочища вікові. Дерева дужі, круті, гіллясті, кущі непролазні — все якесь первісне, все немовби самим своїм виглядом хоче показати людині, яка земля ця плодюча, які надпотужні сили таяться в ній. Глянеш униз — ніби з літака бачиш суцільні верховіття дубів, глянеш угору — на схилах живе коріння м’язисто випинається з землі. А ще вище насупилась хмара, і чути, як дощ у ній шумить. Блискавка десь за горою креснула. Хмара помітно більшає, росте, сутінь від неї лягає на зелену діброву; середина дня, а дерева стають ніби вечірні, зелень вся притемнилася,— так ось, виявляється, звідки в піснях оті темні ліси та чорноліси, що ними повниться наш фольклор! А кому не доводилось бачити справжніх темних урочищ, тому слід би поблукати по цих канівських байраках та крутоярах, або, опинившись десь у Холоднім Яру, відчути недоторканість землі, прохолоду джерел, відчути подих зовсім близької хмари, що сутенясто й суворо пливе над тобою...

Хоча день і дощовий, а всюди людно, відвідувачів багато, щойно прибулі прямують від пристані та від автобусів до крутих, широких сходів, щоб по них підійматися на вершину Тарасової гори, інші, чий день

починався раніше, з посвітлілими лицями вже спускаються звідти. На одному з майданчиків, де сходи роблять коліно, гуртиком перестоюють змокрілі від дощу дівчата, зі сміхом розіпнувши над собою єдину на всіх парасольку, поблизу від них зупиняються, теж промоклі до нитки, мандрівні юнаки з рюкзаками,— всі, притихнувши, вслухаються, як дощ шумить по зеленій листві кремезних дубів, як і далі вся гущавінь повниться цим рівним, лагідним шумом, чути його всюди — в заростях, у яругах, в рутвяних проваллях байраків. Ці крутояри-байраки, що колись чули, може, грізний гайдамацький перегук, сьогодні не відлякують нікого, навпаки, своїм диким первісним виглядом вони скорше радують прибулих сюди людей: яка розкіш та сила природи! Без кінця дивився б на цю купану й перекупану дощем зелену могуть.

На верхніх східцях якісь екскурсанти, певне, африканці, обступивши високу блондинку, свою проводжату, слухняно вбирають її інформацію, вона ж, заволодівши загальною увагою, дзвенить їм про те, скільки солов’їв, буває, злітається сюди в гарні весни, всі оці хащі були торік переповнені ними, їхнім виляском, тьохканням,— справжні солов’їні фестивалі тут відбуваються, а от зараз чомусь не чути... Сива дама з-під японської парасольки зауважує задумливо, чи не якісь кліматичні збурення стали птахам перепоною на їхнім шляху? Адже цієї весни сніг, кажуть, випав навіть на екваторі...

Сніг на екваторі, де ні люди, ні птахи ніколи його раніше не бачили,— з такою дивовижею нелегко було б зіткнутися солов’ям...

Шумить дощ.

Дівча наше, прищулившись між дорослими, вслухається в зарошену гущавінь, чи не озветься звідти хоча б один соловейко, який-небудь відважний соліст, що, не злякавшись ні відстаней, ні збаламучень у природі, прилетів-таки до своїх рідних місць... Вслухаємось і ми, одначе жодного витьохку ніде, тільки шумлять і шумлять дощем крутосхили гір та зелені глибини яруг.

Буде потім пам’ятник високий до хмар, квіти дівча покладе на мармур могили... А ще далі — знайомство з музеєм, з цим новітнім палацом, що як знак шани й любові народної постав на самому верхогір’ї. З напруженою увагою, не пропускаючи жодного слова, слухає дівча розповідь котроїсь з охоронниць меморіалу про велике й багатостраждальне життя Поета. І як потім обірвалося те життя, і як везли Поета з далеких країв сюди, щоб поховати тут, над Дніпром, де він заповів. Уперше дізнається дівча про те, як тодішні київські студенти, зустрівши скорботний кортеж ще далеко від Києва, випрягли волів і самі впряглися у воза з домовиною і так самотуж везли його через дніпровський міст серед тужби незліченних натовпів, серед горя всієї України... А потім уже тут, біля підніжжя гори, київські дівчата взяли на плечі важку, вкриту червоною китайкою домовину, бо так звичай народний велів: коли неодруженого ховають, його домовину годиться нести дівчатам. Ніяких сходів на цій горі тоді ще не було, тільки звивиста стежка між хащами п’ялася на самий вершечок гори, і так, по крутизнах, рухалася процесія, продираючись крізь хащі, а попереду тих, що несли домовину з тілом небіжчика, також інші дівчата, розкидаючи квіти та зілля на стежку, бо такою — в квітах! — повинна була бути остання стежина тому, кого люди на цій землі найбільше любили.

Слухає дівчатко, притаєна сльоза час від часу зблисне під віями.

Потім ще буде мова про майбутню розбудову музею, про додаткову експозицію та нову систему охорони, яка начебто має бути введена незабаром, і хтось висловлює занепокоєння, чи достатньо буде вона ефективною.

— Браконьєри ще не перевелися,— говорить однорукий, з неспокійним обличчям інвалід.— Найдосконалішу сюди треба сигналізацію.

— Місце святе,— додають з гурту,— то й вартові тут мають бути відповідні...

Розмова точиться на майданчику перед музеєм, бо дощ нарешті перейшов, нас огортає повітря тепле, парке, небо вияснюється, ось і сонце бризнуло на вершину гори, де повсюди вируючими святковими натовпами — люд, люд, люд.

— А вартовий уже є! — раптом весело подає голос наше дівча, випорснувши з гурту відвідувачів, що, чимось заінтриговані, посхилялись над високим кущем троянди.— Ось він тут, у гніздечку! — дівча енергійним жестом вказує нам на трояндовий кущ, сміється.

Протискуємось і ми до того куща. Ну це ж треба! Якби хто розповів, то навряд чи й повірили б... На самій видноті перед музеєм, де штамбова троянда одинцем пишно квітує, в її округлій клубчатій кроні темніє між листям маленьке, ледь помітне гніздо, і в ньому... пташка сидить! Тисячі людей проходять, клацають фотоапаратами, гомін перекочується, щоправда, стишений, але ж таки гомін людський, для пташини незвичний, а тим часом вона сидить і сидить, не полохається, не полишає гнізда! Коли низько нахилитись, приглянутись, видно над гніздечком сіреньку голівку і чорну дробинку ока, блискучу, аж ніби несправжню... Око й голівка незрушні, наче муляжні, та ось крихітне створіння хитнуло дзьобиком, поворухнулось, і люд відсахнувся в полегшенім і радіснім подиві:

— Живе!

— Не синтетичне — справжнє!

— І зовсім людей не боїться...

— Виходить, не такі вже ми й страшні...

— Хоча подекуди в полях лісосмуги зостались без птахів: літак як пужне гербіцидами — ніщо живе не витримує...

— А цей молодчина! І влаштувався ж де... Просто як в Омара Хайяма! Троянда і соловей!

— Ні, цього не вигадаєш: перед самісіньким входом до музею, весь час на чатах, отака крихта...

— Солов’їна сторожа в наш час, мабуть, найнадійніша...

Із птаха люди очей не зводять. Коли хтось, зазираючи в гніздечко, заговорить надто голосно, до такого одразу з осторогами:

— Тихіше! Не сполохайте!

Чийсь фотоапарат тільки прицілюється до куща, цьому теж зусібіч:

— Обережніше! Дайте йому спокій!

— Гляньте, яке оченятко в нього! Єй же єй, осмислене!

— Не нахиляйтесь так близько! Злякаєте своїми вусами!

Жарти раз у раз тонуть у виплесках сміху — почувається, що це сміх взаємно зближених, подобрілих людей.

Маленькому ж сміливцеві хоч би що: сидить собі на гнізді, зрідка поводить голівкою, однак, здається, більше з цікавості, не від ляку... Звідки таке безстрашшя? Чи інстинкт продовження роду виявляється сильніший за тривогу, за страх?

Тим часом у повітрі закружляло ще одне пташеня, віражі його неспокійні, рвучкі. Спостерігаючи за його тривожним кружлянням, жіноцтво збуджено захвилювалось:

— Це, напевне, пара його!

— Відступімось, хай сяде.

І люди разом сахнулись урізнобіч від куща, виявляючи рідкісну одностайність. І дітям, і дорослим, видно, приємно зараз, що вони хоч тут зуміли поєднатись у спільному вболіванні за брата свого меншого: розуміють одне одного з напівслова, з готовністю розступаються, нишкнуть — тільки б не відлякнути це солов’їне подружжя, що, як живий знак злагоди, чомусь так гостро торкає серце сучасної людини.

Того ж дня надвечір повертаємось з Тарасової гори. Дуби густо-зелені, аж темні, нависають над нами, доки спускаємося вниз. Дорога на цей час уже просохла, після дощу уже зовсім розгодинилось, на заході ясніє блакить чистого неба. І хоч сонце за день випило росу з придорожніх трав, можна б ходити й не забродитись, і хоч метелики з’явились яскраві, ніби тропічні, можна б за ними погнатись, проте коли ми на якомусь там кілометрі зробили зупинку, вибравши для цього мальовниче узлісся, дівча наше не гайнуло за метеликами по врунистих травах — стало й стоїть під кущем черемхи в задумі.

— Чого ти?

— Знати б, чи не злякає солов’їв отой сніг на екваторі? Чи на той рік вони знов прилетять?

Задумались і ми.